

MAŁGORZATA TOMKIEWICZ*

TAJEMNICA ADWOKACKA
ADWOKATA KOŚCIELNEGO W PRAWIE POLSKIM.
ZAKRES OCHRONY I SKUTKI JEJ NARUSZENIA

WSTĘP

Jednym z fundamentalnych praw człowieka jest prawo do prywatności, przy czym prywatność bywa definiowana na wiele sposobów. W ujęciu wąskim to stan, w którego ramach jednostka decyduje o zakresie i zasięgu informacji udostępnianych i komunikowanych innym osobom, w szerokim zaś to stan, w którym jednostka podejmuje decyzje dotyczące jej osoby bez ingerencji osób trzecich¹. Prywatność można również zdefiniować jako: 1.) prawo do bycia pozostawionym w spokoju; 2.) jako prawo do kontroli informacji na swój temat; 3.) jako prawo dostępu do osoby; 4.) jako autonomię jednostki².

Ochrona sfery życia prywatnego zaliczana jest do praw człowieka pierwszej generacji i jako prawo podstawowe podlega ochronie w większości współczesnych systemów prawnych. W ochronę tego prawa wpisuje się idea ochrony tajemnicy zawodowej, „która ma

* Dr, Wydział Teologii, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Kard. Hozjusza 15, 11-041 Olsztyn, sędzia Sądu Okręgowego w Olsztynie, e-mail: margotom@wp.pl

¹ Joanna Braciak, *Prawo do prywatności* (Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2004), 130–131, 134.

² Mariusz Jagielski, „Konstytucjonalizacja ochrony prywatności”, w: *Konstytucjonalizm a doktryny polityczno-prawne. Najnowsze kierunki badań*, red. Ryszard Małajny (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2008), 265.

na celu przede wszystkim ochronę sfery tajemnicy, do której każdy człowiek ma prawo (...)”³.

Wśród tajemnic zawodowych szczególną pozycję zajmuje tajemnica adwokacka, która odgrywa istotną rolę w prawidłowym funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości oraz wpływa na urzeczywistnienie idei demokratycznego państwa prawa⁴.

Ochrona poufnych informacji przekazywanych adwokatowi w ramach udzielanej przez niego pomocy prawnej nie jest specyfiką wyłącznie prawodawcy świeckiego, tajemnicę adwokacką zna również prawodawca kościelny. W obu wymienionych porządkach prawnych tajemnica adwokacka chroniona jest określonymi zakazami/ograniczeniami dowodowymi i w obu też ochrona ta przewiduje odpowiedzialność depozytariusza tajemnicy za jej naruszenie.

Istniejący stan rzeczy skłania zatem do pytania, czy tajemnice te „dostrzegają się” wzajemnie i czy są chronione w sposób symetryczny w obu tych porządkach prawnych? Czy osoby pełniące funkcje adwokatów w porządku prawa kanonicznego mogą w sprawach toczących się według prawa polskiego powoływać się na tajemnicę zawodową i czy tego rodzaju odwołanie wywołuje skutki prawne na gruncie prawa świeckiego? Czy obciążający adwokata kościelnego, podobnie jak i adwokata świeckiego, obowiązek zachowania w tajemnicy oraz zabezpieczenia przed ujawnieniem lub niepożądanym wykorzystaniem wszystkiego, o czym dowiedział się w związku z wykonywaniem obowiązków zawodowych, jest respektowane przez prawodawcę świeckiego i odwrotnie? Czy ujawnienie przez adwokata kościelnego informacji uzyskanych w związku z pomocą prawną udzielaną w postępowaniu przed trybunałem kościelnym może skutkować jego odpowiedzialnością karną określoną w art. 266 k.k.?

³ Barbara Kunicka-Michalska, *Ochrona tajemnicy zawodowej w polskim prawie karnym* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1972), 32.

⁴ Zob. wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 16 października 2007 r. w sprawie Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH przeciwko Austrii, skarga nr 74336/01, §65–66; wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 6 grudnia 2012 r. w sprawie Michaud przeciwko Francji, skarga nr 12323/11, §118.

I. TAJEMNICA ADWOKACKA W PRAWIE POLSKIM I KANONICZNYM

Zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. o adwokaturze⁵, adwokat obowiązany jest zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej i obowiązek ten jest nieograniczony w czasie (ust. 2). Adwokata nie można zwolnić od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej co do faktów, o których dowiedział się udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę (ust. 3), jednakże obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie dotyczy informacji udostępnianych na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu⁶ – w zakresie określonym tymi przepisami.

Tajemnicę adwokacką reguluje również §19⁷ i 20⁸ Zbioru zasad etyki adwokackiej i godności zawodu (Kodeks etyki adwokackiej)⁹.

⁵ Dz.U. Nr 16, poz. 124 z późn. zm.

⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 299 z późn. zm.

⁷ Według §19: „1. Adwokat zobowiązany jest zachować w tajemnicy oraz zabezpieczyć przed ujawnieniem lub niepożądanym wykorzystaniem wszystko, o czym dowiedział się w związku z wykonywaniem obowiązków zawodowych. 2. Znajdujące się w aktach adwokackich materiały objęte są tajemnicą adwokacką. 3. Tajemnicą objęte są nadto wszystkie wiadomości, notatki i dokumenty dotyczące sprawy uzyskane od klienta oraz innych osób, niezależnie od miejsca, w którym się znajdują. 4. Adwokat zobowiąże swoich współpracowników i personel oraz wszelkie osoby zatrudnione przez niego podczas wykonywania działalności zawodowej do przestrzegania obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej. 5. Adwokat posługujący się w pracy zawodowej komputerem lub innymi środkami elektronicznego utrwalania danych obowiązany jest stosować oprogramowanie i inne środki zabezpieczające dane przed ich niepowołanym ujawnieniem. 6. Przekazywanie informacji objętych tajemnicą zawodową za pomocą elektronicznych i podobnych środków przekazu wymaga zachowania szczególnej ostrożności i uprzedzenia klienta o ryzyku związanym z zachowaniem poufności przy wykorzystaniu tych środków. 7. Obowiązek przestrzegania tajemnicy zawodowej jest nieograniczony w czasie. 8. Adwokatowi nie wolno zgłaszać dowodu z zeznań świadka będącego adwokatem lub radcą prawnym w celu ujawnienia przez niego wiadomości uzyskanych w związku z wykonywaniem zawodu”. W doktrynie zauważa się, że wymienione w §19 ust. 2 i 3 źródła wiedzy o kliencie nie stanowią katalogu zamkniętego. Tajemnicą objęte będą również informacje uzyskane pośrednio od świadków, sędziego, osób trzecich, a nawet strony przeciwnej [Zob. Zdzisław Krzemiński, *Etyka adwokacka. Teksty. Orzecznictwo. Komentarz* (Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer, 2008), 58].

⁸ Z kolei §20 stanowi: „W przypadku dokonywanego przeszukania w lokalu, w którym adwokat wykonuje zawód, lub w mieszkaniu prywatnym adwokata, jest on obowiązany żądać uczestniczenia w tej czynności przedstawiciela samorządu adwokackiego”.

To, czy tajemnica adwokacka ma charakter względny czy bezwzględny od lat jest przedmiotem sporów w doktrynie¹⁰. Poza sporem jest jednak, że za naruszenie tajemnicy adwokackiej adwokat może ponosić odpowiedzialność dyscyplinarną (art. 80 ustawy o adwokaturze), cywilną (art. 415 k.c.¹¹, art. 23 i 24 k.c.) i karną (art. 266 §1 k.k.¹²).

Nie ulega również wątpliwości, że tajemnica adwokacka, chroniona jest w prawie polskim określonymi zakazami dowodowymi. Zgodnie z art. 178 pkt.1 k.p.k. nie wolno przesłuchiwać jako świadków: obrońcy albo adwokata lub radcy prawnego działającego na podstawie art. 245 §1 k.p.k., co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę. Wskazany zakaz dowodowy dotyczący tajemnicy obrończej ma charakter całkowity i bezwzględny. Obowiązuje nawet po ustaniu funkcji obrońcy lub adwokata udzielającego pomocy osobie zatrzymanej (art. 245 §1 k.p.k.) i nie może zostać uchylony ani mocą decyzji sądu ani na skutek zgody samych osób zainteresowanych. Niezależnie od powyższego, zgodnie z art. 180 §1 k.p.k. osoby zobowiązane do zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji mogą odmówić zeznań co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek, chyba że sąd lub prokurator dla dobra wymiaru sprawiedliwości zwolni te osoby z obowiązku zachowania tajemnicy, jeżeli ustawy szczególne nie stanowią inaczej. W myśl natomiast art. 180 §2 k.p.k. osoby obowiązane do zachowania tajemnicy adwokackiej

⁹ Uchwalony przez Naczelną Radę Adwokacką dnia 10 października 1998 r. (uchwała nr 2/XVIII /98), ze zmianami wprowadzonymi uchwałą Naczelnej Rady Adwokackiej nr 32/2005 z dnia 19 listopada 2005 r. oraz uchwałami Naczelnej Rady Adwokackiej nr 33/2011–54/2011 z dnia 19 listopada 2011 r. – tekst jednolity.

¹⁰ Zob. m.in.: Edgar Hansen, „Tajemnica zawodowa adwokata”, *Palestra* 9 (1962): 10–20; Alfred Kaftal, Marian Cieślak, Stanisław Garlicki, „Trójgłos w sprawie tajemnicy zawodowej adwokata”, *Palestra* 3 (1964): 1–14; Kazimierz Łojewski, „Jeszcze o tajemnicy zawodowej adwokata”, *Palestra* 12 (1964): 21–28; Kazimierz Buchała, „W sprawie sporu o tajemnicę adwokacką”, *Palestra* 2 (1969): 35–51; Mariusz Kucharczyk, „Charakter prawny tajemnicy adwokackiej w ujęciu historycznym”, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalitych* 1 (2007): 57–72; Jarosław Warylewski, „Tajemnica adwokacka i odpowiedzialność karna za jej naruszenie (ujawnienie)”, *Palestra* 5–6 (2015): 7–16.

¹¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 16, poz. 93 z późn.zm.; dalej – k.c.

¹² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.; dalej – k.k.

(a także tajemnicy notarialnej, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarskiej, dziennikarskiej lub statystycznej) mogą być przesłuchiwane co do faktów objętych tą tajemnicą tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu¹³.

Nadmienić należy, iż tajemnica adwokacka chroniona jest również w przepisach dotyczących kontroli operacyjnej¹⁴. Ustawa z dnia 15 stycznia 2016 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw¹⁵ w art. 19 ust. 15f pkt. 2 wprowadziła jednoznaczną regulację, że jeżeli w wyniku stosowania kontroli operacyjnej pozyskane zostaną materiały, które mogą zawierać m.in. informacje stanowiące tajemnice związane z wykonywaniem zawodu lub funkcji o których mowa w art. 180 §2 k.p.k., służby obowiązane są przekazać takie materiały prokuratorowi, a ten niezwłocznie przekazuje je sądowi, który zarządził kontrolę lub wyraził na nią zgodę. O tym, czy materiały zawierają informacje stanowiące wskazaną tajemnicę rozstrzyga wówczas sąd i sąd też podejmuje decyzję, czy zachodzą przesłanki uzasadniające ewentualne wykorzystanie tych materiałów w postępowaniu tj. czy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu. Sąd zarządza też niezwłoczne

¹³ Osobom obowiązany do zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu ustawodawca przyznaje, w zakresie okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek, prawo odmowy zeznań, zaś pięć wskazanych w art. 180 §2 k.p.k. tajemnic zawodowych (adwokacką, notarialną, radcy prawnego, lekarską i dziennikarską) objął ochroną jeszcze silniejszą, a mianowicie zakazem przesłuchania niezależnym od woli świadka [Zob. Zbigniew Gostyński, *Tajemnica dziennikarska a obowiązek składania zeznań w procesie karnym*, (Warszawa: Dom Wydawniczy ABC, 1997), 113; Piotr Krzysztof Sowiński, *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym* (Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2004), 156].

¹⁴ Kontrola operacyjna polega na: 1) uzyskiwaniu i utrwalaniu treści rozmów prowadzonych przy użyciu środków technicznych w tym za pomocą sieci telekomunikacyjnych; 2) uzyskiwaniu i utrwalaniu obrazu lub dźwięku osób z pomieszczeń, środków transportu lub miejsc innych niż miejsca publiczne; 3) uzyskiwaniu i utrwalaniu treści korespondencji, w tym korespondencji prowadzonej za pomocą środków komunikacji elektronicznej; 4) uzyskiwaniu i utrwalaniu danych zawartych w informatycznych nośnikach danych, telekomunikacyjnych urządzeniach końcowych, systemach informatycznych i teledatowych; 5) uzyskiwaniu dostępu i kontroli zawartości przesyłek (Art. 19 ust. 6 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1782 z późn. zm.).

¹⁵ Dz.U. z 2016 r., poz. 147; ustawa nowelizująca weszła w życie dnia 7 lutego 2016 r.

niszczenie materiałów jeśli ich wykorzystanie w postępowaniu karnym jest niedopuszczalne (art. 19 ust. 15 h).

Wskazanemu wyżej zakazowi dowodowemu w postępowaniu karnym towarzyszą rozwiązania zawarte w pozostałych ustawach proceduralnych. Artykuł 83 §2 k.p.a.¹⁶ przewiduje dla świadka możliwość odmowy odpowiedzi na pytania, jeżeli odpowiedź na nie wiązałaby się z naruszeniem obowiązku zachowania prawnie chronionej tajemnicy zawodowej. Z kolei art. 261 §2 k.p.c.¹⁷ pozwala świadkowi odmówić odpowiedzi na zadane mu pytanie, gdyby zeznanie miało być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej. Na mocy art. 248 ust. 2 k.p.c. uprawnienie to rozciąga się na prawo odmowy przedstawienia sądowi dokumentu, którego ujawnienie powodowałoby naruszenie istotnej tajemnicy zawodowej.

Urząd adwokata występuje również w prawie kanonicznym¹⁸ i, podobnie jak w prawie świeckim, z wykonywaniem tego urzędu

¹⁶ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, Dz.U. Nr 30, poz. 168 z późn. zm.; dalej – k.p.a. W literaturze przedmiotu zauważa się, że organ administracyjny nie może zwolnić osoby związanej tajemnicą zawodową z obowiązku zachowania tej tajemnicy. Może natomiast przesłuchać taką osobę na okoliczności objęte tą tajemnicą, jeżeli osoba ta nie zasłania się tajemnicą i zeznania chce złożyć. W świetle powyższego nie brak głosów, iż tajemnica zawodowa ma wymiar etyczny, gdyż skorzystanie z możliwości zasłonięcia się jej treścią ustawodawca pozostawia samemu świadkowi. (Zbigniew Kmiecik, „Zakres udostępniania akt sprawy w postępowaniu administracyjnym”, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2 (2008): 95–107, 105). W doktrynie podnosi się również, że organ prowadzący postępowanie nie ma prawnych możliwości wskazania zasadności lub niezasadności odmowy odpowiedzi na pytanie. Świadek odmawiający odpowiedzi na pytanie obowiązany jest podać podstawę prawną korzystania z tego prawa, nie podając uzasadnienia przesłanek istnienia tego prawa [Barbara Adamiak, Janusz Borkowski, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz* (Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2011), 395].

¹⁷ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.; dalej – k.p.c.

¹⁸ Zgodnie z kan. 1483 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r (*Codex Iuris Canonici. Auctoritate Ioannis Pauli II. promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego*; przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Pallotinum 1984, dalej – CIC) adwokatem kościelnym może być osoba pełnoletnia, która cieszy się dobrą sławą, posiada doktorat lub wykazuje się skądinąd biegłością w prawie oraz otrzymała zatwierdzenie biskupa. Co do zasady adwokat winien być katolikiem, chyba, że biskup diecezjalny postanowi inaczej. Ponadto, prawo partykularne może ustanowić dodatkowe wymagania będące wyrazem konieczności dostosowania wymogów kodeksowych do określonych warunków

związany jest obowiązek zachowania dyskrecji. Zgodnie z art. 104 §1 Instrukcji Papieskiej Rady do Spraw Interpretacji Tekstów Prawnych z dnia 25 stycznia 2005 r. *Dignitas connubii*¹⁹ zadaniem adwokata jest ochrona praw strony procesowej, obrona procesowa oraz zachowanie tajemnicy urzędowej. W pewnych przypadkach²⁰, sędzia może też uzależnić okazanie dokumentów adwokatowi od złożenia przez niego przysięgi lub przyrzeczenia zachowania tajemnicy.

W doktrynie kanonicznej zwraca się uwagę, że w zakresie, w jakim adwokat broni interesu strony w pojedynczym wypadku i opiera swoją działalność na prywatnej umowie ze stroną, działalność adwokata ma charakter prywatny. Z urzędem adwokata kościelnego związana jest jednak troska o zachowanie sprawiedliwości społecznej, która jest podstawą każdej organizacji tak publicznej, jak i prywatnej, toteż w takim wymiarze stanowisko adwokata ma charakter funkcji publicznej²¹.

Za popełnienie przestępstw związanych z wykonywaniem urzędu adwokata (kan. 1489 CIC, kan. 1470 §2 CIC, kan. 1521 CIC) oraz sprzeniewierzenie się urzędowi i niewłaściwe wykonywanie swoich zadań (art. 110–111 DC) adwokaci kościelni ponoszą odpowiedzial-

miejscu i czasu. Adwokatami kościelnymi mogą być osoby obojga płci, zarówno duchowne jak i świeckie. Ze względu na charakter łączący adwokata z trybunałem można mówić o adwokatach stałych i prywatnych. Adwokat stały (kan. 1490 CIC), który wynagradzany jest przez trybunał, może brać udział w każdego rodzaju procesie, zarówno spornym, karnym, administracyjnym jak i małżeńskim, chyba że wyraźny zakaz prawa lub kompetencje danego trybunału nie zezwalają na jego uczestnictwo w konkretnej sprawie. Porównywalne regulacje zawarte zostały w kan. 1148 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich [Szerzej na temat urzędu adwokata w Kościele zob. Artur Grzegorz Miziński, *Status prawny adwokata w Kościele łacińskim* (Lublin: Wydawnictwo GAUDIUM, 2011), 240–241; Grzegorz Leszczyński, „Urząd adwokata stałego świetle instrukcji «Dignitas connubii»”, *Ius Matrimoniale* 11/17 (2006): 143; Tomasz Rozkrut, „Adwokat i pełnomocnik procesowy w procesie kościelnym”, *Polonia Sacra* 4 (2000): 275–278].

¹⁹ *Communications* 37 (2005): 11–92, według *Komentarza do Instrukcji procesowej Dignitas connubii*, red. Tomasz Rozkrut (Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne, 2007); dalej – DC.

²⁰ Art. 234 DC stanowi: „Jeśli sędzia utrzymuje, że dla uniknięcia najbardziej poważnych niebezpieczeństw jakiegoś aktu nie należy ujawniać stronom, taki dokument może być przejrany przez adwokatów stron, po uprzednim złożeniu przysięgi lub przyrzeczenia zachowania tajemnicy”.

²¹ Miziński, *Status prawny adwokata*, 280.

ność karną, dyscyplinarną i cywilną, określoną w stosownych przepisach CIC.

Podobnie jak w przypadku prawa świeckiego, również i prawo kanoniczne przewiduje zakazy dowodowe związane z urzędem adwokata. Zgodnie z kan. 1550 §2 CIC za osoby niezdolne do składania zeznań w postępowaniu uznaje się adwokatów, którzy pomagali stronom w danej sprawie, chociaż (odmiennie niż w prawie świeckim) nie wyklucza się tych, którzy doradzali stronie jedynie przed wniesieniem skargi²². W myśl natomiast kan. 1548 §2 pkt. 1 CIC zwolnieni od obowiązku udzielania odpowiedzi na pytanie są m.in. urzędnicy państwowi, adwokaci, notariusze i inni zobowiązani do zachowania tajemnicy urzędowej.

Kodeks Prawa Kanonicznego nie operuje pojęciem „adwokat kościelny” i „adwokat świecki”, jednakże redakcja przytoczonych przepisów nie pozostawia wątpliwości co do tego, że prawodawca kościelny obie te kategorie rozróżnia. Oczywiście jest przy tym również i to, że prawo kanoniczne respektuje tajemnice zawodowe występujące w prawie powszechnym, w tym tajemnicę zawodową związaną z wykonywaniem zawodu adwokata świeckiego.

II. STATUS ADWOKATA KOŚCIELNEGO A ZAKAZY DOWODOWE W PRAWIE POLSKIM

Wskazane wyżej przepisy prawa polskiego w sposób wyraźny statuują zakazy dowodowe, które mają na celu ochronę tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu adwokata, z tym, że – co podkreślić należy – zakazy te odnoszą się do osób wykonujących wskazany zawód w rozumieniu przepisów prawa powszechnego obowiązującego na terytorium RP²³. Zakazy te *expressis verbis* nie odnoszą się do osób będących adwokatami w świetle porządku prawnego innego, niż ten

²² Leon del Amo, „Komentarz do kan. 1550 §2 CIC”, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. Piotr Majer (Kraków: Wolters Kluwer, 2011), 1167.

²³ Dotyczy to również tych grup zawodowych, w odniesieniu do których ograniczenia dowodowe wynikają z umów międzynarodowych ratyfikowanych przez Polskę.

powszechnie obowiązujący. Czy więc tajemnica adwokacka adwokata kościelnego nie podlega żadnej ochronie w świetle prawa polskiego?

Zatrzymując się na samej osobie adwokata stwierdzić należy, że o ile jest on zarówno adwokatem kościelnym, jak i świeckim, to wszystkie wskazane wyżej ograniczenia dowodowe odnoszą się do niego w pełni. Bez względu bowiem na to, czy adwokat świadczył pomoc prawną klientowi w obszarze prawa polskiego czy kanonicznego, wymóg zachowania w tajemnicy informacji udzielonych mu przez owego klienta pozostaje, jak wydaje się, niezmienny. Wskazany wyżej art. 6 ustawy o adwokaturze oraz przepisy Kodeksu etyki adwokackiej nie wprowadzają bowiem żadnych zakresów tajemnicy adwokackiej i nie różnicują jej w zależności od materii, której świadczona pomoc prawna miałaby dotyczyć. Spoczywający na adwokacie obowiązek zachowania tajemnicy obejmuje w s z e l k i e informacje, jakie adwokat pozyskał w związku z udzielaniem pomocy prawnej, w związku z czym przesłuchanie adwokata w procesie karnym, cywilnym czy administracyjnym na okoliczności sprawy, w której adwokat ten udzielał porad lub wspomagał stronę w procesie kanonicznym jako adwokat kościelny, co do zasady objęty jest wskazaną ochroną. Ochrona ta, co równie wyraźnie zaznaczyć trzeba, nie wynika jednakże w takim przypadku ze specyfiki urzędu adwokata kościelnego i nie czerpie z regulacji prawa kanonicznego. To, że adwokat świecki pełniący równocześnie urząd adwokata kościelnego, może uchylić się w postępowaniu od ujawnienia informacji dotyczących klienta nie wynika z tego faktu, że jest on adwokatem kościelnym lecz z tego, że jest adwokatem świeckim.

Te same uwagi odnieść należałoby także do osoby, która pełni urząd adwokata kościelnego będąc równocześnie radcą prawnym. W przypadku radców prawnych obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej co do faktów, o których radca dowiedział się udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę wynika z art. 3 ust. 3–5 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych²⁴.

Natomiast w sytuacji, kiedy adwokat kościelny nie jest jednocześnie adwokatem (radcą prawnym) świeckim czyli osobą ustawowo zobowiązaną do zachowania w tajemnicy informacji uzyska-

²⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 233 z późn. zm.

nych podczas udzielania pomocy prawnej, omawiane zagadnienie przedstawia się w sposób bardziej skomplikowany. Przede wszystkim, w porządku prawa polskiego nie ma żadnej wyraźnej podstawy prawnej, która dawałaby adwokatowi kościelnemu prawo do odmowy zeznań/ odpowiedzi na pytania w zakresie informacji, jakie uzyskał on od strony w związku z wykonywaniem zadań adwokata kościelnego, i która gwarantowałaby mu prawo do zachowania tajemnicy związanej z pełnieniem tego urzędu. Adwokata kościelnego – jako adwokata kościelnego – nie wymienia *expressis verbis* ani wspomniany art. 178 pkt. 1 k.p.k. i art. 180 §1 i 2 k.p.k., ani art. 261 §2 k.p.c., ani też art. 83 k.p.a.

Czy jednakże analizowana tajemnica nie należy ogólnie do grupy „tajemnic zawodowych”, o których we wszystkich wymienionych przepisach mowa? Za możliwością takiej interpretacji zdaje się przemawiać fakt, iż ustawodawca polski nie sformułował żadnej legalnej definicji „tajemnicy zawodowej”. Według zaś definicji doktrynalnej „tajemnica zawodowa istnieje, gdy wiadomość nią objęta została uzyskana przez osobę reprezentującą określony zawód, z tytułu wykonywania którego było możliwe wejście w posiadanie cudzej tajemnicy czy sekretu”²⁵, co zdaje się do tajemnicy adwokackiej adwokata kościelnego przystawać w pełni. Problem jednak w tym, iż w doktrynie zarówno karnistycznej²⁶, cywilistycznej²⁷, jak i administracyjnej²⁸, wypracowanej na gruncie art. 180 k.p.k., art. 261 k.p.c. i art. 83 k.p.a. zdecydowanie przeważa utrwalony od lat pogląd, że omawiany

²⁵ Magdalena Budyn–Kulik, Patrycja Kozłowska–Kalisz, Marek Kulik, Marek Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz* (Warszawa: Oficyna aWolters Kluwer business, 2010), 489. Podobnie Barbara Michalska–Kunicka i Piotr Krzysztof Sowiński [zob. Kunicka–Michalska, *Ochrona tajemnicy zawodowej*, 12; Piotr Krzysztof Sowiński, *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym* (Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2004), 147].

²⁶ Kazimierz Łojewski, *Instytucja odmowy zeznań w polskim prawie karnym* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1970), 151; Sowiński, *Prawo świadka*, 166.

²⁷ Zob. m.in Tomasz Demendecki, „Komentarz do art. 261”, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. Joanna Bodio, Tomasz Demendecki, Andrzej Jakubecki, Olimpia Marcewicz, Przemysław Telenga, Mariusz Piotr Wójcik (Warszawa: Wolters Kluwer, 2014), 643.

²⁸ Zob. Piotr Marek Przybysz, *Kodeks postępowania administracyjnego* (Warszawa: LexisNexis, 2014), 198.

obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej wynikać musi z przepisów ustawy²⁹.

Kodeks Prawa Kanonicznego statusu ustawy nie ma. Ustawodawca polski traktuje wprowadzie prawo kanoniczne jako „prawo” a nie tylko zespół norm o charakterze jedynie etycznym czy moralnym (o czym świadczą jednoznacznie zapisy w szeregu aktów ustawodawczych³⁰), jednakże nie zmienia to faktu, że prawo wewnętrzne Kościoła katolickiego nie przynależy do określonych w art. 87 Konstytucji RP³¹ źródeł prawa i nie ma mocy powszechnie obowiązującej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Może ono wywoływać skutki w polskim porządku prawnym jedynie wówczas, gdy zezwala na to prawo państwowe (aktem rangi ustawowej) i tylko w zakresie tym zezwoleniem objętym. Zakazów dowodowych, które w odniesieniu do adwokata kościelnego występują w prawie kanonicznym, żadna z ustaw obowiązujących w Polsce nie recypuje.

W przypadku, jeśli adwokat kościelny jest osobą duchowną rozważyć należałoby, czy ochrony tajemnicy informacji uzyskanych od stron w związku ze sprawą w trybunale kościelnym nie można wywieść z tajemnicy duszpasterskiej. W Kościele katolickim tajemnica duszpasterska (która obejmuje rozmowy, porady duchowe i wszelkie formy kontaktów o charakterze duchowym) nie jest wprowadzie regulowana wprost, jednakże wynika z kan. 220 CIC³². Na gruncie prawa świeckiego tajemnicę duszpasterską chronią ustawy karno–procesowe wielu państw, m.in. prawo austriackie, niemieckie, prawo kantonu Zurych,

²⁹ Zdarza się jednakże, iż obowiązek zawodowej dyskrecji może mieć swe źródło również w przepisach rozporządzenia, np. §21 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 r. w sprawie placówek opiekuńczo–wychowawczych, Dz.U. Nr 37, poz. 331.

³⁰ Zob. np. art. 2, art. 15 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r, poz. 1169 z późn. zm.) czy art. 4 ust. 2, art. 5, art. 8 ust. 2, art. 14, art. 16 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 lipca 1993 r. (Dz.U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318) czy też treść odwołania zawartego w preambule do tego Konkordatu.

³¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

³² Szerzej zob. Małgorzata Tomkiewicz, „Tajemnica spowiedzi i tajemnica duszpasterska w procesie karnym” *Prokuratura i Prawo* 2 (2012): 50–63.

Aargau, Solothurn i kantonu Lucerna³³. Rzecz jednak w tym, że tajemnicy duszpasterskiej „nie rozpoznają” przepisy prawa polskiego. Tajemnica ta, podobnie jak tajemnica związana z urzędem adwokata kościelnego, nie jest objęta jednoznacznym ograniczeniem dowodowym w żadnej z polskich procedur i – wobec braku oparcia w ustawie – nie ma też statusu tajemnicy zawodowej w znaczeniu wyżej wskazanym. Można byłoby wprawdzie analizować, czy przynależenie do stanu duchownego nie jest wykonywaniem określonego zawodu³⁴, jednakże nie ulega wątpliwości, że wymóg zachowania tajemnicy duszpasterskiej nie spoczywa w takich przypadkach na osobach duchownych z mocy przepisów ustawowych.

Tajemnica duszpasterska oraz tajemnica adwokacka adwokata kościelnego nie jest też w żaden sposób chroniona w kontroli operacyjnej. Żaden z obowiązujących przepisów nie tylko nie zakazuje Policji oraz innym służbom niejawnego inwigilowania osób duchownych/adwokatów kościelnych w trakcie pełnionych przez nich posług, ale i gromadzenia oraz procesowego wykorzystywania materiałów z takiej inwigilacji pozyskanych (za wyjątkiem tych, zawierających tajemnicę spowiedzi). Tylko wówczas, jeśli osoba inwigilowana miałaby jednocześnie status adwokata świeckiego lub radcy prawnego, a pozyskane materiały mogły zawierać informacje związane z udzielaniem pomocy prawnej (art. 180 §2 k.p.k.), możliwość wykorzystania takich materiałów podlegałaby sądowej weryfikacji, ze względu na regulację zawartą w przywołanym wcześniej art. 19 ust. 15f pkt. 2 ustawy o Policji.

Na marginesie zauważyć należy, iż w aktualnym stanie prawnym, wprowadzonym ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw³⁵ nawet jeśli do procesu karnego przeniknęły by – bez wspomnianej weryfikacji sądu – materiały zawierające informacje objęte tajemnicą zawodową, to dowodów takich odrzucić obecnie nie można. Zmieniony tą ustawą

³³ Zbigniew Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe w procesie karnym* (Kraków: Zakamycze, 2005), 176.

³⁴ Szerzej zob. Lucjan Świto, „Charakter prawny posługi duszpasterskiej proboszczów i wikariuszy w parafiach rzymskokatolickich w świetle prawa polskiego”, *Seminare* 27 (2010): 41–50.

³⁵ Dz.U. z 2016 r., poz. 437.

art. 168a k.p.k. w swym brzmieniu obowiązującym od dnia 15 kwietnia 2016 r. stanowi bowiem, iż dowodu nie można uznać za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 §1 k.k., chyba że dowód został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności. O ile więc funkcjonariusz publiczny w związku z pozyskiwaniem dowodu nie dopuści się zabójstwa, umyślnego uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności, to każdy z uzyskanych przez niego dowodów może być wykorzystany w sprawie. Nawet dowody zawierające informacje pochodzące z podsłuchów ewidentnie wadliwych np. podsłuchów instalowanych w wyniku popełnienia przez funkcjonariuszy przestępstw innych niż wymienione wyżej, czy też stosowanych bez jakiegokolwiek zgody sądów, stanowią obecnie pełnoprawny materiał dowodowy i nie mogą być z tego powodu zdyskredytowane w procesie. Sąd rozpoznający sprawę może wprawdzie podjąć próbę odrzucenia tego rodzaju dowodu poprzez bezpośrednie zastosowanie art. 54 Konstytucji RP, jednakże w obecnym stanie prawnym taka możliwość wydaje się być wysoce dyskusyjna³⁶.

³⁶ Przepis art. 54 stanowi, iż każdy ma prawo żądać m.in. usunięcia informacji zebranych w sposób sprzeczny z ustawą oraz w art. 8 ust. 2 tego aktu, który stanowi, że przepisy Konstytucji stosuje się bezpośrednio, chyba że sama Konstytucja stanowi inaczej. Na możliwość bezpośredniego stosowania przez sądy przepisów Konstytucji, jako bezpośredniej podstawy rozstrzygnięć w sprawach indywidualnych, zwracał uwagę Trybunał Konstytucyjny w postanowieniu z dnia 22 marca 2000 r. wskazując, że w świetle art. 8 ust. 2 Konstytucji „(...) nie tylko nie ma przeszkód dla bezpośredniego stosowania konstytucji przez sądy, ale też uznać należy, że sądy powinny sięgać do tego bezpośredniego stosowania w tych wszystkich sytuacjach, gdy jest to potrzebne i możliwe”. Wbrew pozorom jednak, rozwiązanie to nie jest w pełni bezproblemowe. Bezpośrednie stosowanie Konstytucji nie może bowiem, jak zauważył to Trybunał Konstytucyjny również w cytowanym orzeczeniu, prowadzić do pomijania obowiązujących regulacji ustawowych ani też „(...) nie może być rozumiane jako możliwość orzekania na podstawie Konstytucji zamiast orzekania na podstawie ustawy” (P 12/98, OTK 2000, nr 2, poz. 67). Jeśli więc od 15 kwietnia 2016 r. kwestia eliminacji dowodów jest materia uregulowaną w ustawie, to można mieć wątpliwość, czy sądy faktycznie mają podstawę, aby oceniając dopuszczalność omawianych dowodów stosować Konstytucję zamiast przepisy k.p.k.

III. WYMÓG ZACHOWANIA TAJEMNICY ZWIĄZANEJ
Z PEŁNIENIEM OBOWIĄZKÓW ADWOKATA KOŚCIELNEGO
A PRZESŁANKI ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ Z ART. 266 §1 K.K.

Naruszenie tajemnicy adwokackiej może powodować – jak wskazano wyżej – szereg konsekwencji prawnych, z odpowiedzialnością karną depozytariusza tajemnicy włącznie. Zgodnie z art. 266 §1 k.k. każdy kto, wbrew przepisom ustawy lub przyjętemu na siebie zobowiązaniu, ujawnia lub wykorzystuje informację, z którą zapoznał się w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą, działalnością publiczną, społeczną, gospodarczą lub naukową, podlega karze grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

W przypadku gdy naruszenia tajemnicy adwokackiej dopuści się adwokat (radca prawny) świecki, kwestia jego odpowiedzialności z art. 266 §1 k.k. co do zasady wydaje się być jasna. Nie ulega bowiem wątpliwości, że skoro obowiązek zachowania dyskrecji spoczywa na takim adwokacie z mocy ustawy, to naruszenie tajemnicy jest w takiej sytuacji naruszeniem obowiązku wynikającego z przepisu ustawy. Również i w tym aspekcie zakres tajemnicy adwokackiej nie jest uzależniony od charakteru informacji, jaką adwokat miałby pozyskać w związku z udzielaniem pomocy prawnej, w związku z czym odpowiedzialność o jakiej mowa w art. 266 §1 k.k. adwokat poniesie także i wówczas, gdy ujawni informacje pozyskane w ramach pomocy prawnej świadczonej w procesach kanonicznych, a więc poniesie ją także i wówczas, gdy nie zachowa dyskrecji jako adwokat kościelny.

W przypadku natomiast, gdy omawianą tajemnicę naruszy adwokat kościelny nie będący adwokatem (radcą prawnym) świeckim, to kwestia jego odpowiedzialności karnej wymaga bliższej analizy. W takim przypadku bowiem naruszenie obowiązku zachowania tajemnicy nie jest – z przyczyn wskazanych powyżej – pogwałceniem obowiązku ustawowego. Pojawia się jednak wątpliwość, czy adwokat kościelny naruszający tajemnicę, którą pozyskał w związku z wykonywaniem czynności adwokata kościelnego, nie narusza obowiązku dyskrecji wynikającego z przyjętego zobowiązania.

W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że w art. 266 §1 k.k. ustawodawca objął penalizacją ujawnienie tajemnicy nie tylko ustawowej ale

i umownej, przy czym owo zobowiązanie umowne do zachowania dyskrecji nie musi być w umowie zwerbalizowane wprost³⁷. Zgodnie bowiem z art. 56 k.c., czynność prawna wywołuje skutki nie tylko w niej wyrażone, lecz również te, które wynikają z ustawy, z zasad współżycia społecznego i z ustalonych zwyczajów. Przyjmuje się również, iż obowiązek zachowania dyskrecji może wynikać z norm etyki zawodowej wiążącej przedstawicieli danej profesji³⁸ i to bez względu na to, czy normy te zostały ujęte w formie pisanych kodeksów deontologicznych, czy też funkcjonują jedynie jako normy niepisane³⁹. Jeżeli obowiązek zachowania tajemnicy ma źródło w etyce zawodowej, to staje się on elementem umowy o świadczenie zawodowej usługi i może być uznany za obowiązek zachowania tajemnicy wynikający z przyjętego zobowiązania, a to oznacza, że mieści się on w zakresie penalizacji art. 266 §1 k.k.⁴⁰

Z powyższego wynika zatem, że osoba mająca status „jedynie” adwokata kościelnego w przypadku ujawnienia tajemnicy związanej z wykonywaną pracą może być pociągnięta do odpowiedzialności za popełnienie przestępstwa z art. 266 §1 k.k., przy czym odpowiedzialność adwokata kościelnego wynikać będzie w takim przypadku nie z naruszenia obowiązku ustawowego, a z naruszenia norm etycznych będących elementem przyjętego zobowiązania.

Konkluzja powyższa wskazuje na istnienie swoistego paradoksu: adwokat kościelny, który ma status „tylko” kościelny, nie może w postępowaniu przed organami ścigania czy przed sądami państwowymi uchylić się od złożenia zeznań lub odpowiedzi na pytania powołując się na tajemnicę adwokacką (gdyż ta nie ma statusu tajemnicy zawodowej), natomiast za naruszenie tej tajemnicy (rozumianej jako ujawnienie informacji powziętej w związku z wykonywaną pracą) może ponieść odpowiedzialność karną określoną w art. 266 k.k.

³⁷ Ewa Plebanek, Michał Rusinek, „Ujawnienie tajemnicy zawodowej w procesie karnym a odpowiedzialność karna”, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 1 (2007): 77.

³⁸ Tamże oraz Kunicka–Michalska, *Ochrona tajemnicy zawodowej*, 42.

³⁹ Plebanek, Rusinek, „Ujawnienie tajemnicy”, 76 i literatura tam przywołana.

⁴⁰ Tamże.

W przypadku kolizji pomiędzy obowiązkiem zachowania dyskrecji a obowiązkami świadka w procesie, jedynie sygnalizacyjnie nadmienić należy, iż to, czy wymieniona odpowiedzialności prawnokarna adwokata zachodzi jedynie w przypadku tzw. samorzutnego ujawnienia tajemnicy czy też ma ona miejsce również w sytuacji realizowania obowiązku składania zeznań, jest zagadnieniem spornym⁴¹, a jego bliższa analiza wykraczałaby poza ramy tej publikacji.

PODSUMOWANIE

Aksjologia tajemnicy adwokackiej w prawie polskim, jak i kanonicznym, co do istoty jest podobna: w obu chodzi o realizację prawa do rzetelnego i sprawiedliwego procesu, prawa do obrony oraz prawa do ochrony prywatności, w tym swobody komunikowania się. Tajemnice te nie są jednakże chronione w sposób symetryczny w obu wymienionych porządkach prawnych.

Prawo kanoniczne chroni nie tylko tajemnicę adwokacką adwokatów kościelnych, ale dostrzega i respektuje również tajemnice zawodowe istniejące w prawie powszechnym. Kan. 1548 §2 pkt. 1 CIC wyraźnie stanowi, iż osoby zobowiązane do zachowania tajemnicy urzędowej – w tym m.in. wprost wymienieni urzędnicy państwowi i adwokaci właśnie – mają prawo do odmowy odpowiedzi na pytania. Ustawodawca świecki natomiast istnienia adwokatów kościelnych zdaje się nie zauważać wcale.

Tajemnica związana z obowiązkami adwokata kościelnego nie jest określona w ustawach ani w innych aktach prawa świeckiego, w związku z czym, wobec dominującego i ugruntowanego stanowiska doktryny, nie przynależy do tajemnic zawodowych w porządku prawa powszechnego i jako taka nie podlega żadnej ochronie proceduralnej w świetle aktualnie obowiązującego prawa polskiego. Nie dotyczą jej ani zakazy/ ograniczenia dowodowe określone w przepisach procedury karnej, cywilnej i administracyjnej, ani też regulacje związane z niejawną inwigilacją w ramach tzw. kontroli operacyjnej. W obecnym stanie prawnym wykorzystywanie w procesie karnym materiałów z podsłu-

⁴¹ Tamże, 78–80.

chów zawierających treści rozmów stron procesowych z adwokatami kościelnymi w trakcie udzielanych porad prawnych w postępowaniach kanonicznych nie podlega *de facto* żadnym ograniczeniom, o ile adwokat nie jest równocześnie adwokatem (radcą prawnym) świeckim.

Za naruszenie tajemnicy odpowiedzialność karną określoną w art. 266 §1 k.k. co do zasady ponieść może zarówno adwokat świecki jak i kościelny, jednakże w zakresie obowiązku składania zeznań/ odpowiedzi na pytania ten drugi nie ma żadnej formalnoprawnej możliwości uchylenia się. Oznacza to, że adwokat kościelny udzielający np. pomocy prawnej w kanonicznym procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa, w przypadku powołania go na świadka w postępowaniu przed sądem powszechnym lub administracyjnym w sprawie dotyczącym jego klienta (np. w sprawie o pedofilię, znęcanie się, zniesławienie, eksmisję itd.) nie ma żadnej możliwości – o ile nie jest równocześnie adwokatem świeckim lub radcą prawnym – uchylenia się od ujawnienia w tym postępowaniu informacji, które powziął reprezentując owego klienta w postępowaniu przed trybunałem kościelnym.

Taki stan rzeczy trudno uznać za właściwy z punktu widzenia prawa oraz idei demokratycznego państwa prawa i to przy całej świadomości tego, że wykonywanie obowiązków adwokata kościelnego nie jest wykonywaniem zawodu zaufania publicznego w rozumieniu art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. W świetle powyższego zasadnym wydaje się więc postulat *de lege ferenda* wprowadzenia do polskiego porządku prawnego takich jednoznacznych rozwiązań normatywnych, które pozwalałyby na objęcie tajemnicy adwokackiej adwokata kościelnego statusem tajemnicy zawodowej, a tym samym na rozciągnięcie ochrony, która ze statusu tego wynika również na ten rodzaj tajemnicy. Celowi temu mogłoby służyć przyjęcie legalnej definicji pojęcia „tajemnicy zawodowej” – w brzmieniu funkcjonującym w definicji doktrynalnej – w której dodatkowo należałoby uwzględnić wyrażoną przez M. Safjana tezę, iż „obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej może być konstruowany niezależnie od wyraźnych potwierdzeń ustawowych, o ile tylko należy do istotnych elementów wykonywania określonej profesji (...)”⁴².

⁴² Marek Safjan, „Problemy prawne tajemnicy lekarskiej”, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 1 (1995): 10.

Proponowane rozwiązanie zdaje się znajdować uzasadnienie nie tylko w przywołanym przez Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 22 listopada 2004 r. w sprawie SK 64/03 stwierdzeniu, iż „tajemnica zawodowa osoby świadczącej pomoc prawną nie jest ustanowiona w interesie samego prawnika, lecz w interesie osoby poszukującej tej pomocy”⁴³, ale przede wszystkim w konstytucyjnej (art. 25 ust. 3) i konkordatowej (art. 1) zasadzie współdziałania państwa i kościoła dla dobra człowieka i dobra wspólnego. Nie wchodząc w szczegóły i różnice interpretacyjne⁴⁴ dotyczące wskazanych pojęć⁴⁵ zauważyć jedynie należy, iż takie rozwiązanie nie tylko, jak wydaje się, w niczym nie narusza zasady autonomii obu wymienionych porządków prawnych, ale wpisuje się w szerszy kontekst konstytucyjnych reguł dotyczących ograniczania praw jednostki w imię interesów natury ogólnej. Przepis art. 31 ust. 3 Konstytucji RP pozwala wszak ustawodawcy ograniczyć korzystanie z konstytucyjnych wolności i praw (a taką jest – jak wskazano wyżej – prywatność, której ochronie służy również i tajemnica urzędu adwokata kościelnego) tylko wtedy, gdy jest to konieczne dla bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób.

Wskazany postulat wydaje się być zasadny również w kontekście przyjętego przez ustawodawcę systemowego modelu ochrony tajemnicy. Skoro sam ustawodawca zainteresowany jest przestrzeganiem zawodowych sekretów i to nie tylko tych wynikających z ustawy lecz penalizuje również ujawnienie i takich tajemnic, które wynikają ze zobowiązań umownych (art. 266 §1 k.k.), to powinien stworzyć

⁴³ OTK 2004, nr 10A, poz. 107.

⁴⁴ Szerzej zob. Piotr Steczkowski, „Konstytucyjna zasada współdziałania państwa i kościoła”, *Studia z Prawa Wyznaniowego* 11 (2008): 155–170.

⁴⁵ Szerzej zob. Józef Krukowski, „Konstytucyjny model stosunków między państwem a kościołem w III Rzeczypospolitej”, w: *Prawo wyznaniowe w systemie prawa polskiego*, red. Artur Mezglewski, (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2004), 98; Artur Mezglewski, Henryk Miształ, Piotr Stanisław, *Prawo wyznaniowe* (Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2006), 78; Wojciech Góralski, *Wstęp do prawa wyznaniowego* (Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2003), 101–102; Michał Pietrzak, *Prawo wyznaniowe* (Warszawa: LexisNexis, 2003), 232.

także i większe możliwości ochrony takich tajemnic w przestrzeni publicznoprawnej⁴⁶.

BIBLIOGRAFIA

- Adamiak, Barbara, Janusz Borkowski. *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2011.
- Braciak, Joanna. *Prawo do prywatności*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2004.
- Buchała, Kazimierz. „W sprawie sporu o tajemnicę adwokacką”. *Palestra* 2 (1969): 35–51.
- Bodio, Joanna, Tomasz Demendecki, Andrzej Jakubecki, Olimpia Marcewicz, Przemysław Telenga, Mariusz Piotr Wójcik. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014.
- Budyn–Kulik, Magdalena, Patrycja Kozłowska–Kalisz, Marek Kulik, Marek Mozgawa. *Kodeks karny. Komentarz*. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business, 2010.
- Cieślak, Marian, Stanisław Garlicki, Alfred Kaftal. „Trójgłos w sprawie tajemnicy zawodowej adwokata”. *Palestra* 3 (1964): 1–14.
- Gostyński, Zbigniew. *Tajemnica dziennikarska a obowiązek składania zeznań w procesie karnym*. Warszawa: Dom Wydawniczy ABC, 1997.
- Góralski, Wojciech. *Wstęp do prawa wyznaniowego*. Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2003.
- Hansen, Edgar. „Tajemnica zawodowa adwokata”. *Palestra* 9 (1962): 10–20.
- Jagielski, Mariusz. „Konstytucjonalizacja ochrony prywatności”. W: *Konstytucjonalizm a doktryny polityczno-prawne. Najnowsze kierunki badań*, red. Ryszard Małajny. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2008.

⁴⁶ Taki kierunek interpretacyjny zdaje się znajdować oparcie również w poglądach Trybunału Konstytucyjnego, który wypowiadając się w przedmiocie reguł rządzących stosowaniem instytucji tajemnicy m.in. w wymienionym wyżej wyroku z 22 listopada 2004 r. stwierdził, iż „(...) ustawodawca – raz decydując się na obciążenie określonej grupy zawodowej obowiązkiem zachowania tajemnicy – postępuje konsekwentnie, tj. w innych ustawach, wprowadzających obowiązek składania zeznań, przewiduje możliwość zachowania milczenia przez osoby związane tajemnicą. W przeciwnym razie, w pewnych sytuacjach wypełnienie obowiązku dyskrecji byłoby niemożliwe, a ochrona osób, w których interesie ten obowiązek wprowadzono, okazałaby się iluzoryczna”.

- Kmieciak, Zbigniew. „Zakres udostępniania akt sprawy w postępowaniu administracyjnym”. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2 (2008): 95–107.
- Krukowski, Józef. „Konstytucyjny model stosunków między państwem a kościołem w III Rzeczypospolitej”. W: *Prawo wyznaniowe w systemie prawa polskiego*, red. Artur Mezglewski. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2004.
- Krzemiński, Zdzisław. *Etyka adwokacka. Teksty. Orzecznictwo. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer, 2008.
- Kucharczyk, Mariusz. „Charakter prawny tajemnicy adwokackiej w ujęciu historycznym”. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 1 (2007): 57–72.
- Kunicka–Michalska, Barbara. *Ochrona tajemnicy zawodowej w polskim prawie karnym*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1972.
- Kwiatkowski, Zbigniew. *Zakazy dowodowe w procesie karnym*. Kraków: Zakamycze, 2005.
- Leszczyński, Grzegorz. „Urząd adwokata stałego świetle instrukcji «Dignitas conubii»”. *Ius Matrimoniale* 11/17 (2006): 143.
- Łojewski, Kazimierz. „Jeszcze o tajemnicy zawodowej adwokata”. *Palestra* 12 (1964): 21–28.
- Łojewski, Kazimierz. *Instytucja odmowy zeznań w polskim prawie karnym*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1970.
- Mezglewski, Artur, Henryk Misztal, Piotr Stanisław. *Prawo wyznaniowe*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2006.
- Miziński, Artur Grzegorz. *Status prawny adwokata w Kościele łacińskim*. Lublin: Wydawnictwo GAUDIUM, 2011.
- Pietrzak, Michał. *Prawo wyznaniowe*. Warszawa: LexisNexis, 2003.
- Plebanek, Ewa, Michał Rusinek. „Ujawnienie tajemnicy zawodowej w procesie karnym a odpowiedzialność karna”. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 1 (2007): 73–99.
- Przybysz, Piotr Marek. *Kodeks postępowania administracyjnego*. Warszawa: LexisNexis, 2014.
- Rozkrut, Tomasz. „Adwokat i pełnomocnik procesowy w procesie kościelnym”. *Polonia Sacra* 4 (2000): 271–283.
- Safjan, Marek. „Problemy prawne tajemnicy lekarskiej”. *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 1 (1995): 2–16.
- Sowiński, Piotr Krzysztof. *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2004.

- Steczkowski, Piotr. „Konstytucyjna zasada współdziałania państwa i kościoła”. *Studia z Prawa Wyznaniowego* 11 (2008): 155–170.
- Świto, Lucjan. „Charakter prawny posługi duszpasterskiej proboszczów i wikariuszy w parafiach rzymskokatolickich w świetle prawa polskiego”. *Seminare* 27 (2010):41–50.
- Tomkiewicz, Małgorzata. „Tajemnica spowiedzi i tajemnica duszpasterska w procesie karnym”. *Prokuratura i Prawo* 2 (2012): 50–64.
- Warylewski, Jarosław. „Tajemnica adwokacka i odpowiedzialność karna za jej naruszenie (ujawnienie)”. *Palestra* 5–6 (2015): 7–16.

ATTORNEY–CLIENT PRIVILEGE OF CHURCH ATTORNEY
IN THE POLISH LEGAL SYSTEM.
THE RANGE OF PROTECTION AND RESULTS OF ITS VIOLATION

Summary

The term of ‘attorney–client privilege’ is not a precisely defined term in the Polish legal system nor in the canon law; however, there is no doubt that in both of those legal frameworks, this privilege is formally regulated and is under protection. Moreover, within the Polish legal system, as well as in the canon law, the attorney–client privilege is protected by specific inadmissibility and restrictions in evidence, and in both cases, this protection, assumes liability of depositary of confidential information for its violation. Also, the axiology of discussed privilege in every mentioned legal framework is similar when it comes to its purpose: the realization of law to an honest and righteous lawsuit, the right of defence and right to protect privacy, including freedom of communication.

The fact that providing protection of attorney–client privilege is a subject of concern of both the state and the church legislator, is perceived as *primo facie*. Less obvious, however, is the answer to the following questions: Are those privileges “respected” by each other and are they protected in a symmetric way in both mentioned legal frameworks? Do people functioning as attorneys in canon law legal framework, may, in the cases governed by Polish law, invoke professional secrecy, and is this kind of invocation producing legal effects in the light of secular law? Does the obligation, which is incumbent upon church attorney as well as secular attorney, to maintain the confidentiality and to prevent from disclosure or unauthorized use of everything he

learned by performing professional duties, is respected by secular legislator and vice versa? Does the disclosure of information by the church attorney, acquired while providing legal assistance to a party, in proceedings in ecclesiastical court, affect the criminal liability described in Article 266 of the Penal Code? Through comparative legal analysis of related regulations of canon law and also regulations present in Polish law, this article will try to answer those questions.

Tłumaczenie własne autora

Key words: professional secrecy, attorney–client privilege, church attorney, inadmissibility in evidence

Słowa kluczowe: tajemnica zawodowa, tajemnica adwokacka, adwokat, adwokat kościelny, zakazy dowodowe